

Seks teser om åndsfrihed efter 11. september

Af daglig leder i KPI, Carsten Hjorth Pedersen

Åndsfrihed er blevet et aktuelt tema – især siden terrorangrebene i USA den 11. september 2001. Sagen diskuteres i medierne, blandt politikere og menigmand. Jeg vil også hævde, at åndsfriheden såvel internationalt som nationalt er kommet under pres. Lad mig nævne nogle få eksempler:

- Folkeafstemningen i november 2009 om, at minareter skal forbydes i Schweiz – og en klar politiske melding fra Dansk Folkeparti om, at noget lignende ville være ønskeligt i Danmark.
- Den franske præsident, Nicolas Sarkozy skrev den 08.12.2009 i *Le Monde*: ”Kristne, jøder, muslimer og troende uanset deres tro må afstå fra at stille deres religion til skue og undgå provokationer. De må praktisere deres religion i ydmyg diskretion.”
- Forslag i Danmark i efteråret 2009 om, at burkaer mv. skal forbydes i det offentlige rum, ja til at begynde med mente Naser Khader, de også skulle forbydes i private haver.
- Sammenlignet med situationen for ti år siden, udsættes muslimske og kristne friskoler for øget opmærksomhed og tilsyn fx i forhold til deres undervisning om livets opståen.
- Agape var for et par år siden i mediernes mølle, fordi foreningen fik tilskud fra det offentlige samtidig med, at de har Basis-arbejdet, der bl.a. vejleder mennesker med homofile følelser.

Disse og mange andre eksempler godtgør, at vi må gennemtænke og nyformulere nogle tiltrængte, bæredygtige principper for åndsfrihed. Dette er nødvendigt for den enkelte borgers skyld, for vores danske og europæiske samfunds skyld og af hensyn til de religiøse grupperinger, fx klassiske kristne og muslimer (nævnt i prioriteret rækkefølge).

Åndsfrihed og Grundloven

I Danmark er åndsfrihed den tænkning og praksis, der ligger bag trosfriheden, skolefriheden, ytringsfriheden og forsamlingsfriheden, som har stærk hjemmel i Grundloven:

Trosfriheden er sikret i § 67: ”Borgerne har ret til at forene sig i samfund for at dyrke Gud på den måde, der stemmer med deres overbevisning, dog at intet læres eller foretages, som strider mod sædeligheden eller den offentlige orden.”

Skolefriheden er sikret i § 76: ”(...) Forældre eller værger, der selv søger for, at børnene får en undervisning, der kan stå mål med, hvad der almindeligvis kræves i folkeskolen, er ikke pligtige at lade børnene undervise i folkeskolen.”

Ytringsfriheden er sikret i § 77: ”Enhver er berettiget til på tryk, i skrift og tale at offentliggøre sine tanker, dog under ansvar for domstolene. Censur og andre forebyggende forholdsregler kan ingensinde på ny indføres.”

Forsamlingsfriheden er sikret i §§ 78 og 79: ”Borgerne har ret til uden forudgående tilladelse at danne foreninger i ethvert lovligt øjemed. Foreninger, der virker ved eller søger at nå deres mål med vold, anstiftelse af vold eller lignende strafbar påvirkning af anderledes tænkende, bliver at opløse ved dom. (...) Borgerne har ret til uden forudgående tilladelse at samle sig ubevæbnede. (...)”

N.F.S. Grundtvig og Holger Kjær

Den enkeltperson i danmarkshistorien, som har haft størst indflydelse på udformningen af den særlige danske åndsfrihed, er N.F.S. Grundtvig (1783-1872). Sporene fra ham er tydelige i ovenstående citater fra grundloven. Og hans kamp for åndsfrihed fik betydning på mange felter, som vi i dag finder selvfulgelige:

- At jøder har frihed til at praktisere deres religion.
- At børn i baptistiske hjem ikke tvangs døbes.
- At vi kan løse sognebånd til en anden præst end sognets.

- At vi kan etablere valg- og frimenigheder.
- At vi kan drive friskoler med relativ stor offentlig økonomisk støtte.

I nyere tid har Holger Kjær (1899-1980) formuleret et principielt syn på åndsfrihed i forlængelse af Grundtvigs. Han skelner mellem tolerance og frisind. Sat ind i et skema ser Holger Kjærs skelnen sådan ud, og ingen behøver være i tvivl om, at hans egen præference ligger til højre i skemaet!

Tolerance	Frisind
Har som forudsætning, at alle dybest set er enige. Tilstræbt enighed.	Har ikke som forudsætning, at alle dybest set er enige. Erkendelse af grundlæggende uenighed.
Der skal være frihed for forskellige anskuelser, men under den forudsætning, at de ikke er så forskellige, som de ser ud til.	Hovedvægten lægges på, at det ikke er det, som er fælles for parterne, der skal være frihed for, men det, hvori de adskiller sig.
Der er frihed for alle, som vil anerkende, at fællesviljen er det bedste.	Der er frihed for alt, hvad der stammer fra ånd, dvs. ideologi, politik, religion, etik etc.
Der er ikke nogen dybere modsætning mellem staten og den enkelte.	Der vil ofte være et modsætningsforhold mellem staten og den enkelte.
Statsmagten er en nødvendighed og et ubetinget gode.	Statsmagten er en nødvendighed og et gode – dersom den ikke overskrider sin kompetance.
Repræsentanter: Jean Jacques Rousseau, Friedrich Hegel.	Repræsentanter: N.F.S. Grundtvig, Hal Koch.
Demokratiet må gerne ved hjælp af flertalsafgørelser tilsidesætte hensynet til mindretallet.	Demokratiet bør give sine mindretal rettigheder – på trods af flertallets mening.
Mindretallene udgør et problem for fællesskabet. De skal derfor være tilbageholdende.	Mindretallene er en stor værdi for fællesskabet. De skal derfor træde tydeligt og synligt frem.
Skolepligt.	Undervisningspligt.
Frie skoler <i>uden</i> statstilskud.	Frie skoler <i>med</i> statstilskud.

Men både Grundtvig og Kjær formulerede sig om åndsfrihed *inden* den 11. september 2001. De kunne af gode grunde ikke forholde sig til den betydningsfulde åndsstrømning, som islam og militant islamisme er i vores tid. Så lad os prøve at føre fortidens tænkning op til vores tid og spørge, hvad åndsfrihed betyder i mødet med burkaer, bygning af moskeer, sharia-lovgivning, teokrati¹ og muslimske friskoler.

Da jeg slet ikke er færdig med at overveje de mange spørgsmål i dette felt, vælger jeg at formulere seks *foreløbige* teser:

Tese 1: Enhver borger og enhver lovlig forening eller religiøst samfund har ret til på tryk, i skrift og tale at gøre sig til talsmand for enhver tænkelig holdning.

Det betyder fx, at man i et demokratisk samfund som det danske må tillade muslimer, som måtte ønske det, at arbejde for at ændre det danske samfund, endog i retning af demokratiets afskaffelse og teokratiets indførelse. Det betyder også, at vi må leve med kætteri, løgn og farlige holdninger i det offentlige rum, ganske enkelt fordi det modsatte – en eller anden form for censur – er værre. Men det betyder til gengæld også, at kristne borgere, foreninger eller kirker har en ubetinget ret, ja pligt til at imødegå de holdninger, som de finder forkerte eller skadelige.

Tese 2: Retten til på tryk, i skrift og tale at gøre sig til talsmand for enhver tænkelig holdning er underlagt grundlovens §§ 67, 77 og 78.

Det betyder fx, at muslimer, der vil arbejde for shariaens indførelse i Danmark skal holde sig inden for landets love, og de skal i denne proces arbejde efter demokratiets spilleregler, det vil især sige: Anerkende og i praksis tilkende alle ideologiske modstandere nøjagtig samme ret, som de selv har.

Bemærk de forbehold, der tages i Grundloven: Der nedlægges forbud mod det ”som strider mod sædeligheden eller den offentlige orden” (§ 67), ”dog under ansvar for domstolene” (§ 77), og der nedlægges forbud mod foreninger, der virker ved ”vold, anstiftelse af vold eller lignende strafbar påvirkning” (§ 78). Samtidig må det noteres, at den lovgivning i Danmark, der regulerer disse forhold – fx injurie- og blasfemilovgivning – giver meget vide rammer for ytringsfriheden.

Tese 3: Enhver borger og enhver lovlig forening eller religiøst samfund har ret til at praktisere deres holdninger, så længe deres handlinger holder sig inden for landets love.

Det betyder fx, at kvinder, som ønsker at gå i burka på offentlige gader og i offentlige transportmidler, har ret til det; men hvis togkontrolløren beder om at se hendes ansigt, fordi han skal kontrollere, om det svarer til billedet på månedskortet, skal hun selvfølgelig vise sit ansigt. Det betyder også, at religiøs praksis, der bryder med landets love – fx æresdrab – skal straffes på linie med al anden kriminalitet.

Det betyder også, at muslimer skal have ret til at bygge moskeer evt. med minareter og anlægge gravpladser; men selvfølgelig er de underlagt samme bygningsbestemmelser og begrænsninger, som et kirkebyggeri er.

Bertel Haarder bruger i sin afhandling fra 1970 udtrykket ”munden fri, hænderne bundet.” Det betyder, at et demokrati skal tillade alle at give udtryk for deres *holdninger*, mens *handling*, der fx er religiøst betingede, kan forbydes, hvis de krænker andres frihed eller landets love.

Tese 4: Hvis forældres (eller værgers) ret til at vælge alternativ undervisning for deres børn skal være reel, skal staten yde så stort et økonomisk bidrag til frie grundskoler, at forældre uden urimelige økonomiske belastninger kan sende deres barn til en alternativ skole.

Det betyder fx, at muslimske friskoler – med statstilskud – skal have ret til at påvirke eleverne i muslimsk retning. For hvis der ikke er frihed for det, hvori de frie skoler for alvor adskiller sig fra folkeskolen, så er der – med Holger Kjærers begreber – mere tale om tolerance end frisind. Til gengæld er alle frie grundskoler naturligvis underlagt kravet i Grundlovens § 76 om at give ”en undervisning, der kan stå mål med, hvad der almindeligvis kræves i folkeskolen.”

Tese 5: Demokratiet er en skikkelig måde at være uenige på. Demokratiet må derfor ikke ophøjes til et absolut gode.

Det betyder, at demokratiet grundlæggende skal værne om enhver borgers ret til at sætte andet end demokratiet op som et absolut gode i sit liv. Demokratiet skal tage vare på og skabe de bedst mulige rammer for, at borgerne i et land netop ikke er enige om, hvad det absolutte gode i tilværelsen er. Det betyder fx, at både muslimer og kristne, som ifølge hver deres tro sætter Gud / Allah over alt andet i tilværelsen, *ikke* opfører sig udemokratisk, men tværtimod med deres tro bekræfter demokratiets berettigelse.

Tese 6: Kristne mennesker og menigheder har hverken haft tilstrækkelige omsorg for muslimske medmennesker eller advaret tilstrækkeligt tydeligt mod islams farlige, falske lære.

Det betyder fx, at der skal gøres en massiv og motiverende indsats for, at kristne mennesker og menigheder på inkluderende og respektfuld måde åbner det personlige hjerterum, deres hjem og menighedshuse for fællesskab med muslimske medmennesker. Men det betyder også, at kristne mennesker og menigheder langt tydeligere end hidtil må analysere islam for på saglig vis at advare mod den undertrykkelse, lovtrældom og det åndelige tyranni, som islam i langt de fleste

udformninger repræsenterer. Det betyder også, at vores land og EU fortsat skal opretholde et stort pres over for muslimske lande i et forsøg på at få stoppet den grove diskriminering, der mange steder finder sted af kristne i disse lande. Det betyder også, at enhver muslim, der ikke giver andre den frihed, vedkommende selv nyder godt af hertilands, skal kritiseres igen og igen.

Det går ikke op i en højere enhed!

Det er ikke svært at se, at nogle af disse teser kolliderer med hinanden, og at flere af dem rummer indre modsætninger. Det skyldes to ting: 1) At jeg langt fra er færdig med at tænke over, hvad dansk åndsfrihed efter 11. september er. 2) At selve sagen er så kompleks, at vi aldrig får den til at gå i en højere enhed.

Men hvor er det vigtigt, at vi diskuterer og – i mod- og medspil med hinanden – søger en afklaring på, hvad åndsfrihed efter 11. september indebærer!

ⁱ En samfundsmodel, hvor fx en religiøs bog som Koranen er norm for hele samfundet.

Denne artikel blev bragt på KPIs hjemmeside: www.kpi.dk